

A SERTÉSHÚSTERMELÉS IDŐSZERŰ TAKARMÁNYOZÁSI KÉRDÉSEI

FEKETE LAJOS

a mezőgazdasági tudományok kandidátusa,

Agrártudományi Egyetem, Gödöllő

Az Állattenyésztési Tudományos Napokon az elmúlt években már foglalkoztunk az állattenyésztési rendszerek takarmányozási kérdéseivel és a sertések táplálóanyag-ellátásának terén ajánlható újabb, racionálisabb elvekkel. Az idén az egyes állatfajok takarmányozásának napjainkban soron levő feladatait, e feladatok megoldásának módját tárgyaljuk.

A sertéstakarmányozással kapcsolatban e feladatok megjelölése nem nehéz. Mindenekelőtt csökkenteni kell a fehérjetakarmányok szédületes méreteket öltő importját, és általában is fokozni kell a sertéstakarmányozás hatékonyságát. Nem mondható viszont ugyanez el a feladatok megoldásáról, ami bizony már korántsem könnyű; gondosan megalapozott, jól szervezett, kitartó, szívós és fegyelmezett munkát igényel. Azt előljáróban le lehet szögezni, hogy nincsen olyan egy vagy néhány tényező, amelynek megjavítása volna a siker kulcsa. A cél érdekében a termelési folyamat minden fázisát, minden részletét vizsgálat alá kell venni, és — a lehetőség határán belül — annak racionalizálását mindenütt végrehajtani.

Ami mostmár a fehérjeimport csökkentését közelebbről illeti, úgy gondolom, nem mondhatunk mást, mint azt, hogy erre a feladatra ma még nem vagyunk kellően felkészülve, de az ezirányú szisztematikus munka — ha a kísérleti feltételeket is megteremtjük — számottevő eredménnyel biztat.

Meg kell tehát vizsgálnunk, hogy az importált hallisztet, tejport, extrahált szójadarát stb. milyen hazai fehérjetakarmánnyal tudjuk — legalább részben — helyettesíteni. Nagy adottság, hogy ennek előmunkálatai a szóban forgó takarmányok esszenciális aminosav-garnitúrája alapján is elvégezhetőek. Igaz, itt az ökonómiai elemzések is éppen olyan fontosak, mint a táplálkozás-élettaniak.

Nagy hiba lenne, ha külföldi takarmányoknak hazaival történő kiváltása során csak a mai adottságokat vennénk számításba.

Tenni kell annak érdekében, hogy például növekedjék a napraforgó vetésterülete, és javuljon az extrahált napraforgódara minősége. Mindnyájan tudjuk, hogy van lehetőség a fiatal és idős sertések bélnyálkahártyájára oly káros struktúrájú héjtartalmának csökkentésére, és — bár már leszoktatott

bennünket az ipar még az említéséről is — bizonyos pogácsatételek forgalomba hozatalára. A napraforgóolaj gazdag esszenciális zsírsavakban, ami — a tapasztalat szerint — csökkenti a fehérje transzformációs veszteségeit, azaz eredményében úgy hat, mintha a fehérje lenne biológiailag értékesebb. Vizsgálataimból kiderült, hogy a nyersrost pusztá jelenléte is csökkenti a fehérje és a zsír kihasználási együtthatóit. 1 g rost pl. 0,7 g fehérjét visz magával a bélsárban. Ez fehérje-effektivitásban kifejezve azt jelenti, hogy egy 20 % rostot tartalmazó extrahált napraforgódarában 14 % fehérje mintha benne sem lenne — függetlenül ez esetben attól, hogy a túhegyes héjrészek milyen nyálkahártyaléziót okoznak.

Még több lehetőséget kínál, de még több gondot okoz a lucernanövényliszt, használatosabb nevén a forrólevegős lucernaliszt. Amióta fehérjében, karotinban gazdagabb, nyersrostban szegényebb minőségben állítjuk elő, az antinutritív anyagokat is koncentráltabban tartalmazza. Ennek az a természetes következménye, hogy a biztonság kedvéért mind kisebb arányban szerepel a sertéstápokban, a takarmányipar — külföldi példára — kezdi pusztán mint karotin- és kevésbé mint fehérjeforrást tekinteni. — Ha a takarmány-behozatal csökkentésekor támaszkodni kívánunk a lucernaliszt nyújtotta fehérjére is — és a lucernatermesztés hazai lehetőségét tekintve ez az út adott — akkor meg kell keresni azokat a termesztési, kezelési vagy előkészítési módokat, amelyekkel a lucernaliszt megszabadítható a valóban negatív hatásúnak talált anyagaitól. Ehhez viszont jól átgondolt, hosszabb távra tervezett, valóban komplex kutatómunkára van szükség.

A lucernatermesztéshez hasonlóan tájékozatlanok vagyunk annak megítélésében is, hogy mekkora szerepet szánhatunk fehérjebázisunk biztosításában a hazai termesztésű szójának. Az biztos, hogy a növénytermesztési feladatok megoldása után is csak akkor remélhető a siker, ha az inhibitorait és egyéb antimetabolitjait a fehérje biológiai értékének jelentősebb rontása nélkül tudjuk hatástalanítani szakszerű hőkezelés — toaszterezés, ill. extrudálás — útján.

A borsó — mint tudjuk — bevált, jó sertéstakarmány. Ahhoz azonban, hogy importpótló jelentőségét felmérhessük, tisztázni kellene, hogyan növelhető reálisan a vetésterülete, a nagy fehérjetartalmú fajtáknak mekkorák a termésátlagai, termesztésük elég biztonságos-e, és így tovább.

Az importcsökkentés érdekében célszerű kutatni a hazai viszonyok között jól termeszthető, fehérjében gazdag más abrakfélék után is. Ilyennek ismertük meg pl. a csillagfürtöt, amelynek szemtermése a sertéshizlalásban, malacnevelésben egyaránt jól egészíti ki, illetve részben pótolja az extrahált szójadarát.

A felsorolt példákon kívül természetesen helytelen volna az egyéb fehérjeforrásoknak — még a legkisebbeknek is — az elhanyagolása. A hús-, a tej-, a

konzervipar melléktermékei stb. szinte közhelynek számítanak, igaz, csak a felelőtlenségük és — sajnos — nem a feldolgozásuk és megejtésük.

Az aminosav-készítmények ma már hozzáférhetőek elfogadható áron, tehát a viszonylag kisebb biológiai értékű fehérjéknek ún. komplettálása is a lehetőségeink közé tartozik.

A takarmányimport csökkentésének csak egyik módja az, hogy bővítjük a hazai eredetű fehérjetakarmányok körét, növeljük ezek mennyiségét. Szabad legyen a továbbiakban egy másik lehetőséggel foglalkoznom, és pedig azzal, amit általában a takarmány jobb hasznosulásának elérése kínál. Most is úgy adnám elő mondanivalómat, mint az eddigiekben: meg sem kíséreltem a teljességre törekvést, csak néhány olyan példát ragadok ki a számtalan közül, amely az elvek érzékeltetésében segít.

Egészen biztos, hogy máról holnapra lecsökkenne az adott hústermeléshez szükséges takarmány — és benne természetesen az importált hányad is —, ha a sertéseket szakszerűen megszabott fejadagon tartanánk. Az ad libitum takarmányozás a hizlalásban nemcsak azért pazarlás, mert sok takarmány elszóródik, a sertés nem „takarít”, hanem elsősorban amiatt, hogy sertéseink még nem olyan hasznosítási típusúak, hogy a korlátozatlan takarmányfogyasztás ne rontaná — és pedig számottevően — takarmányértékesítésüket, ne okozná árcsökkenő mértékű elszírosodásukat. — Különösen szembetűnő — sajnos — országszerte, hogy a tenyész kocák tápláltsági állapota jóval meghaladja a megengedhető mértéket. Ezzel az amúgy is túlságosan nagy testű kocák életfenntartó táplálóanyag-szükséglete jelentősen megnő, ugyanakkor a pluszkondíció nem kedvez sem a kocák szaporaságának, sem a megszületett malacok vitalitásának. — A szopós és választott malacok esetében pedig, mintha elfelejtették volna szakembereink, hogy 10—15 évvel ezelőtt még ők maguk is mennyire féltek — okkal — a hajtattva neveléstől. Szinte megfoghatatlan, hogy egy tartásmód, táp, hozamnövelőszer vagy takarmányozási rendszer propagálására milyen hatékony a malacnak — mondjuk — 80 napos korára elért 30—35 kilós súlya, amit aztán nem hoznak összefüggésbe azzal, hogy az ilyen állat hizókorában 70 kg körüli súlyban „leblokkol”, vagy legalábbis — a hizláló nyelvén szólva — nem csinál percentet. — A fejadagolással természetesen más a helyzet a teljesítményvizsgálatokban. Ahol az állat képességeit fürkésszük, ott a takarmánykorlátozás azért nem ajánlható, mert az inkább szolgálná az genotípusának elfedését, mint kibontakoztatását.

Van olyan eset is — a szakosított telepeken rendszeresebben, mint gondolnánk —, hogy a sertések a racionális, tehát a már mérsékelt fejadagnak megfelelő mennyiségű takarmányt sem fogyasztják el. Felesleges annak bizonyítása, hogy ennek takarmányozási vagy más okait azonnal ki kell deríteni és fel kell számolni.

Nagyon sokat javíthatna a takarmányok hasznosulásán azok jobb minősége. Az utóbbi időben nagy javulás mutatkozik az importált takarmányok gondos megválasztásában, de úgy volna jó, ha ez tovább folytatódna. Igen sok a feladat a hazai termesztésű takarmányokkal kapcsolatban, melyeknek minőségét a termesztés, a szállítás, a tárolás és a felhasználás során elkövetett szakszerűtlenségek, gondatlanságok nemegyszer teljesen aláássák. Sokat felhozott, de igen jó példa erre a kukoricánk, amelyet nem mindig tudunk megvédeni az ijesztően sok kárt okozó penészgombáktól, vagy amelynek szárítása drága energia árán gyakran végtelenen denaturáló hatású. Érdeemes lenne a termesztési rendszereknek — de nem csak a kukoricatermesztéssel foglalkozóknak — működését a jövőben ahhoz kötni, hogy tevékenységük folyamatos fejlesztését a takarmányozás szempontjai szerint végezzék. Egészen irracionális és következményeiben a fejlődést gátló, ha a termelési rendszerek nincsenek figyelemmel termelvényeink komplex használati értékére.

A kukoricaproblémának nem egyszerű megkerülése, hanem a sertéstenyésztők kedvébe járás volna az árpatermesztés fellendítése. Ma már van több olyan árfajta, amelynek hozama nemigen marad el a kukoricáétól, ugyanakkor nem kell mesterségesen szárítani és tárolása sem okoz gondot. Kiváló specifikus hatása sok importtakarmányt tenne feleslegessé.

A takarmányok felhasználását racionálisabbá teszi, értékesülésüket javítja a receptúrák folyamatos gondozása, állandó fejlesztése, aminek ki kell terjednie a szokásosan nyilvántartott táplálóanyagokon kívül a vitaminokra, ásványi anyagokra és egyéb takarmánykiegészítőkre is. Azt is hozzátehetem azonban, hogy a jó receptek rendelkezésre állása egymagában mit sem ér, annak betartásáról is gondoskodni kell hatósági szigorral, megbízható és elégséges laboratóriumi hálózat és ún. biológiai tesztlepek útján.

Nagyon fontos feladat, hogy a tápok racionálisan bő választékát biztosítsuk mind az állami, termelőszövetkezeti, mind pedig a háztáji és egyéb gazdaságok sertésállománya számára. Az ipari abrakkeverékek szakszerű megválasztása közvetlen megtakarítást eredményez!

Befejezésül fel szeretnék vetni még egy gondolatot. Olyant, amivel biztos, hogy hathatósan lehet szolgálni törekvésünket, a takarmány jobb hasznosulását:

Jól tudjuk, hogy a sertés takarmányértékesítése nemcsak az elfogyasztott tápláléktól függ, hanem magának az állatnak az általános állapotától, nyugalmatól, egyszerűen kedvező vagy kedvezőtlen közérzetétől is. Nem kell, hogy a tartási és ápolási viszonyok területére átkalandozzak, bőven találni példát a szoroson vett takarmányozás köréből is.

Vizsgálataim szerint, ha a sertés takarmány rosttartalmát 2%-ról — mondjuk — 6%-ra emelem, a fehérje kihasználási együtthatója 3—4%-kal csökken. Nem romlik viszont, hanem észrevehetően javul a fehérje értékesülése. A felemelt mennyiségű rost a béltartalom mozgási sebességét ugyanis kedvezően befolyásolja, míg a rosthány bélrostipációhoz vezet. A pangó bélsár

aztán kellemetlen teltségi érzést, étvágytalanságot okoz, de felszívódhatnak belőle toxinok is, sőt annak is megvan a lehetősége, hogy a bél falán keresztül baktériumok szaporodjanak a szervezetbe. A kocaállományban nálunk is felmérhetetlen károkat okozó metritis-mastitis-agalactia — az ún. MMA- — szindróma kialakulásában pl. ma már szerepet tulajdonítunk a takarmány rost-szegénységének is.

Kísérletek bizonyítják, hogy a sertéshizlalás második felében az abrakkeverék megnedvesítése némileg javítja a takarmány hasznosulását. Ha azonban ennek hatására a padozat elnedvesedik, a sertések a fekvőhelyükre ürítenek, az alom nélküli padlón egy tenyérnyi száraz helyet nem találnak, a takarmányértékesítés romlása ijesztő méreteket ölthet.

A pontos időben végrehajtott, naponta többszöri etetés kedvezőnek mondható a takarmány hasznosulására. De ha ezt magasról az állatok szőre közé, onnan a padlóra hulló, porfelleget teremtő takarmánnyal hajtjuk végre — ráadásul úgy, hogy a sertések evés közben idegesek, tulakodnak, veszekednek, egymást sivalkodtatják, akkor nemcsak azon nem csodálkozunk, hogy rossz a takarmány értékesülése, de azon sem, hogy vannak állományok, amelyeknek 80—90 %-a emésztőszervi nyálkahártyakárosodásban, ebből 20—30 % kifejezett gyomorfeleklyben szenved.

Bizonyos, hogy az ilyen példákat mindnyájan tudnánk — szinte vég nélkül — sorolni. Nincs azonban erre szükség, mert ezekből is megfogalmazhatom a tanulságot: A takarmány kedvező hasznosulásához nem elég a jó abrakkeverék, de elengedhetetlen a *takarmányozási komfort* megnyugtató biztosítása is.

Zárógondolatként kínálkozna a legfontosabb tényezővel, az *ember* szakértelmével való foglalkozás, — vagy annak kifejtése, hogy a sertéstartásban ma országosan 5,4 kg-osra becsült fajlagos takarmányfelhasználásnak 1 kg-mal való csökkentése 1980-ban kereken 12 millió mázsa abrak megtakarítását tenné lehetővé, és még számos igaz és hatásos információ. Ezek helyett, tőlem szokatlan módon — mondhatnám, önvédelemből — azok nevében, akiknek a sertés takarmányozásához bármilyen formában is közük van, arra szeretném kérni a szakmai közvéleményt, hogy a takarmányozástól csak az állat szükségletének kielégítését, a táplálék egyoldalúságának, hiányosságainak kiküszöbölését várja el, de azt ne, hogy a tartás szakszerűtlenségét és a gondozás terén elkövetett hanyagságokat is korrigálja!